

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.4.4>

**SPUŚCIZNA KOMPOZYTORSKA SWIETLANY BEZPALOI W KONTEKŚCIE
PRZEDSTAWIEŃ TEATRALNYCH CZERNIHOWSKIEGO OBWODOWEGO TEATRU
LALEK IM. OLEKSANDRA DOWŻENKI**

Iryna Tsepukh

*absolwentka wydziału sztuki muzycznej
Instytut Edukacyjno-Naukowy Sztuki Nowoczesnej
Menedżerowie Narodowej Akademii Kultury i Sztuki,
nauczyciel-metodolog, przewodniczący komisji przedmiotowej cyklu
„Mastering fortepianu i koncertu”,
starszy nauczyciel wydziału „Występy instrumentalne (według typów)”
Miejska uczelnia wyższa Rady Obwodowej Kijowa
„Akademia Sztuk Pięknych Pawła Chubynskiego” (Kijów, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0003-1122-3122
irina9009@gmail.com*

Adnotacja. W artykule omówiono muzykę Switłany Bezpaloji, kompozytorki pochodzącej z obwodu czernihowskiego na Ukrainie końca XX – pierwszej ćwierci XXI wieku, pisanej do przedstawień teatralnych. Po raz pierwszy materiał muzyczny ścieżki dźwiękowej bajki do występów dyrektora Czernihowskiego Regionalnego Teatru Lalek im. Oleksandra Dowżenki – Witalija Wołodymyrowicza Goltsowa ma strukturę i opis: „Chciwy mały miś”, „Przygoda babci”, „Kołobok”, „Domovychok i dobroczynny kozioł”, „Bajka o leśnej łące”, „Czerwony kapturek i inne”, „Kotek imieniem Gaw”, „Wilk i siedmioro kozłat”, „Jak król znalazł język”, „Pessy i iluzja”; a także do dziecięcego przedstawienia Ałły Puszkiny, dyrektorki Czernihowskiego Regionalnego Teatru Młodzieżowego „Noworoczne przygody Pinokia”. Dokonano analizy podręcznika szkoleniowego i repertuarowego dla chórów i zespołów wokalnych „Paleta Pieśni” (nr 1), wydanego wspólnie z Iryną Chupryną. W artykule podkreślono znaczenie twórczości Switłany Bezpala dla rozwoju muzyki teatralnej dla dzieci oraz jej wkład w dziedzictwo kulturowe obwodu czernihowskiego na Ukrainie końca XX – pierwszej ćwierci XXI wieku.

Słowa kluczowe: sztuka muzyczna, Svitlana Bepala, kompozytor współczesny, obwód czernihowski na Ukrainie końca XX – pierwszej ćwierci XXI wieku, twórczość kompozytorska, muzyka do przedstawień teatralnych, teatr lalek.

**THE COMPOSING HERITAGE OF SVITLANA BESPALOVA IN THE CONTEXT
OF THEATRICAL PRODUCTIONS OF THE CHERNIGIV REGIONAL DOLLS
NAMED BY OLEKSANDR DOVZHENK THEATER**

Iryna Tsepukh

*Graduate student of the Department of Musical Art
Educational and Scientific Institute of Modern Art
National Academy of Culture and Arts Managers,
Teacher-methodologist, Head of the Subject-Cycle Commission
“Piano and Concertmastering”,
Senior teacher of the Department “Instrumental Performance (by types)”
Municipal Institution of Higher Education of the Kyiv Regional Council
“Pavel Chubynsky Academy of Arts” (Kyiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-1122-3122
irina9009@gmail.com*

Abstract. The goal of the work. The article examines the music of Svitlana Bezpala, a composer from the Chernihiv region of Ukraine at the end of the 20th – the first quarter of the 21st century, which was written for theater performances. For the first time, the soundtrack musical material of the fairy tale to the performances of the director of the Chernihiv Regional Puppet Theater named after Oleksandr Dovzhenko – Vitaly Volodymyrovych Goltsov is structured and described: "Greedy Little Bear", "Grandmother's Adventure", "Kolobok", "Domovychok and the Good-Doing Goat", "The Fairy Tale of the Forest Meadow", "Little Red Riding Hood and Others", "A Kitten Named Gav", "The Wolf and Seven Little Kids", "How the King Found a Language", "Pessy and the Illusion"; as well as to the children's performance of Alla Pushkina, director of the Chernihiv Regional Youth Theater, "New Year's Adventures of Pinocchio". An analysis of the training and repertoire manual for choirs and vocal ensembles "Song Palette" (issue 1), published in co-authorship with Iryna

Chupryna, is provided. The article highlights the importance of Svitlana Bezpala's work in the development of theater music for children and her contribution to the cultural heritage of the Chernihiv region of Ukraine at the end of the 20th – the first quarter of the 21st century.

Key words: musical art, Svitlana Bezpala, modern composer, Chernihiv region of Ukraine at the end of the 20th – the first quarter of the 21st century, composer's work, music for theatrical performances, puppet theater.

КОМПОЗИТОРСЬКА СПАДЩИНА СВІТЛАНИ БЕЗПАЛОЇ В КОНТЕКСТІ ТЕАТРАЛЬНИХ ПОСТАНОВОК ЧЕРНІГІВСЬКОГО ОБЛАСНОГО ТЕАТРУ ЛЯЛЬОК ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Ірина Цепух

аспірантка кафедри музичного мистецтва

Навчально-наукового інституту сучасного мистецтва

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва,

викладач-методист, голова предметно-циклової комісії

«Фортепіано та концертмейстерство»,

старший викладач кафедри «Інструментальне виконавство (за видами)»

Комунального закладу вищої освіти Київської обласної ради

«Академія мистецтв імені Павла Чубинського» (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0003-1122-3122

irina9009@gmail.com

Анотація. У статті досліджується музика композиторки Чернігівського регіону України кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття Світлани Безпалої, яка написана до театральних вистав. Вперше структурується та описується саундтрековий музичний матеріал мисткині до вистав режисера Чернігівського обласного театру ляльок імені Олександра Довженка – Віталія Володимировича Гольцова: «Жадібне ведмежатко», «Бабусина пригода», «Колобок», «Домовичок і Коза-добродійка», «Казочка лісової галявинки», «Червона шапочка та інші», «Кошеня на ім'я Гав», «Вовк і семеро козенят», «Як король мову відшукав», «Песі та ілюзія»; а також до вистави для дітей режисерки Чернігівського обласного молодіжного театру Алли Пушкіної «Новорічні пригоди Буратіно». Надається аналіз навчально-репертуарного посібника для хорових колективів і вокальних ансамблів «Пісенна палітра» (вип. 1), виданий у співавторстві з Іриною Чуприною. Стаття висвітлює значення роботи Світлани Безпалої в розвитку театральної музики для дітей та її внесок у культурну спадщину Чернігівського регіону України кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття.

Ключові слова: музичне мистецтво, Світлана Беспала, сучасна композиторка, Чернігівський регіон України кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття, композиторська творчість, музика до театральних вистав, театр ляльок.

Вступ / «Introduction». Дослідження композиторської спадщини в контексті театральних постановок має давню традицію у світовій науковій літературі. Значна увага приділяється взаємодії між музикою та драматургією, аналізу впливу музичного оформлення на сприйняття театральних вистав. Роботи дослідників та композиторів, приміром, таких як Уорнер Ребекка Аплін, Катерини Палачової, розглядають музичні компоненти як ключовий елемент у формуванні театральної атмосфери та нарративу. У науковій літературі також підкреслюється важливість індивідуального стилю композитора у створенні унікального театального досвіду. В Україні, зокрема, дослідження музики для театру ляльок ще недостатньо розвинене, що відкриває нові можливості для аналізу і вивчення місцевих феноменів, таких як творчість Світлани Безпалої.

Основна частина. Метою наукової розвідки є комплексний аналіз композиторської спадщини сучасної української композиторки Світлани Безпалої в контексті театральних постановок Чернігівського обласного театру ляльок імені Олександра Довженка. Стаття спрямована на вивчення впливу музичних творів Світлани Безпалої на драматургічний і емоційний аспект театральних вистав, а також на оцінку її творчих підходів до створення музичного супроводу для лялькового театру.

Методологія дослідження передбачає використання комплексного підходу до вивчення творчого доробку композиторки: інтерв'ю-опитування, візуально-аудіальний та мистецтвознавчий аналіз, документування та поширення результатів.

Матеріал і методи досліджень. Уорнер Ребекка Аплін, театральна композиторка, у своїй книзі «Композитор музичного театру як драматург» пише, що музика, яка створюється для вистав – це потужна специфічна мова, що створює сенс та додає глибини історії глядача. <...> На сьогоднішній день не всі сучасні музичні партитури створюються за допомогою традиційних нотних записів. Програмне забезпечення суттєво трансформувало візуальні аспекти композиторської концепції. Тим не менш, кожен, хто залучений до створення музичної вистави, повинен мати змогу обговорювати музику в контексті драматургії. <...> За визначенням Уорнер Ребекки Аплін, вистави, що прикрашені музичними номерами, за своєю суттю є формою мистецтва, яка базується на співпраці, де ключовим аспектом є обговорення музики у виставі, причому ці дискусії повинні бути доступні не тільки тим, хто вміє читати ноти. (Warner Rebecca Applin, 2023: 2).

Дослідниця сфери музичного спілкування у виставах Харківського державного академічного театру ляльок імені В. А. Афанасьєва, наголошує на тому, що у XXI столітті композитор став важливим співавтором лялькових вистав, працюючи в тісній співпраці з режисером і художником. Це забезпечує синтез усіх елементів вистави: ляльок, сценографії, анімації та музики, де композитор створює звуковий образ, що органічно вплітається в загальний сценічний контекст. Музичне оформлення в ляльковому театрі сприяє «пожвавленню» сценічних предметів і підсилює виразність руху ляльки. Таким чином, звукове оформлення вистави стає ключовим елементом взаємодії з глядачем, тісно переплітається з візуальними та вербальними аспектами, підкреслюючи їх і створюючи додаткові смислові рівні в комунікації (Palachova, 2023: 104).

Мистецтвознавчий дискурс спонукав нас на наукову розвідку, яка б допомогла відкрити широкому загалу ім'я композиторки Чернігівської композиторської школи кінця XX – першої чверті XXI століття Світлани Безпалої, яка створює музику для дитячих вистав ляльок.

Українська сучасна мисткиня у своєму творчому доробку має ряд вокально-хорових та ансамблево-інструментальних творів, переважна більшість з яких квартети для духового складу. Прикрасою творчості композиторки є написана нею музика до дитячого мюзиклу «Оркестр». Проте особливої уваги заслуговує її композиторська спадщина в контексті театральних постановок.

Результати та їх обговорення. У 2010 році Світлана Безпала підписує свій перший договір в якості композиторки з Чернігівським обласним театром ляльок імені Олександра Довженка. Світлані замовили написання музики до казкової дитячої вистави режисера Віталія Володимировича Гольцова «Жадібне ведмежатко» (Мишкові гулі) за п'єсою Юхима Петровича Чеповецького. Вистава вийшла у грудні 2010 року (див. рис. 1, 2).

Рис. 1. На фото: композиторка Світлана Безпала поруч з афішою до прем'єри вистави В. Гольцова «Жадібне ведмежатко» (Мишкові гулі) за п'єсою Ю. Чеповецького

Музика написана до сорокахвилинної безперервної вистави на дві дії, що розрахована на слухача віком від чотирьох до шести років. Композиторка Світлана Безпала створювала музичне оздоблення у форматі музичних саундтреків та в якості симфонічної партитури. Написані твори у зручних для акторів тональностях. Переважно використано: a-moll, d-moll, D-dur, A-dur.

Для стилю композиторського письма Світлани Безпалої характерно використання ладів народної музики: лідійського, фригійського, натуральних ладів, модуляцій через енгармонізми, складних гармоній, що тяжіють до естрадно-джазового стилю. Всі теми та пісні ритмічні, легкі для дитячого сприйняття.

До вистави увійшло 12 вокальних та інструментальних музичних номерів.

Увертюра, перша тема Ведмежатка, друга тема Ведмежатка, тема Білочки, пісня Білочки, тема Метеликів, тема Зайців, пісня Зайців, пісня Ведмедея-тата, Марш, тема Бджоли, Фінальна «Пісня про ліс».

В 2016 році дитячий хор педагогічної практики під керівництвом Ірини Сергіївни Чуприни виконав музичний твір «Жадібне ведмежатко» як музичну дитячу оперу. Постановка відбулася на сцені Чернігівського музичного коледжу імені Лева Ревуцького.

З виходом прем'єри «Жадібне Ведмежатко» на сцені Чернігівського обласного театру ляльок імені Олександра Довженка, композиторська творчість Світлани Безпалої стала пов'язана виключно з дитячою музикою.

За першою, дебютною музично-театральною роботою композиторкою було написано музику до десяти різних за стилем вистав.

У 2011 році Світлана Безпала пише музику до вистави режисера Віталія Володимировича Гольцова на казку Олександра Олесея «Бабусина пригода» (див. рис. 3). Актори: Вікторія Язичян, Сергій Несміянов. Художник-постановник Василь Виходцевський, композиторка Світлана Безпала, хореограф Артем Вінтовка.

Рис. 2. На фото: афіша до вистави Віталія Володимировича Гольцова «Жадібне ведмежатко», (Мишкові гуді) за п'єсою Юхима Петровича Чеповецького

Рис. 3. На фото: афіша до вистави режисера Віталія Володимировича Гольцова на казку Олександра Олесь «Бабусина пригода» з підписами акторів театру для композиторки Світлани Безпалої з побажаннями творчості наснаги та подяки за музику

Оскільки керівництво Чернігівського обласного театру ляльок імені Олександра Довженка замовляє музику не у нотному варіанті, а у вигляді саундтреків, у композиторки з нотатків залишається лише пісенний підстрочник. Музика до вистави зберігається не у нотописі, а виключно у звукописі. Для зручності розучування пісень акторами театру, пісні фіксуються у вигляді поголосників. Діяльність мисткині можна назвати композиторсько-аранжувальною.

Світланою Безпалою написано до вистави «Бабусина пригода» 14 музикальних номерів, переважна більшість з яких інструментальні.

Замість Увертюри напочатку вистави звучить музичний твір у традиційному жанрі української фолькмузики «Коломийка»; пісня Бабусі з Каченятами, тема Песика, тема Ведмедя, пісня Ведмедя, тема Бджілки, «Кроки мисливця», тема Лиси, пісня Лиса, пісня Мисливця, «Ліс, струмок, пташки», пісня Бабусі «Про ліс», Світлана Безпала написала два варіанти фіналу до вистави «Бабусина пригода» (див. рис. 4). Перший на 2 хв. 47 сек. з звукообразними вставками вистрелів рушниць мисливця наприкінці, а другий тривалістю 2. хв. 29 сек. у який вплетено коломийку, що звучала напочатку вистави, проте з іншим інструментуванням.

Рис. 4. На фото: ляльки до вистави режисера Віталія Володимировича Гольцова на казку Олександра Олесь «Бабусина пригода»

Інструментарій вистави складає: кларнет, труба, ксилофон, гобой, флейта, арфа, ритм секція, струнні та фортепіано.

Вистава на сьогоднішній час знята з репертуару Чернігівського обласного театру ляльок ім. О. Довженка, проте вона з'явилася в репертуарі Хмельницького академічного обласного театру ляльок «Дивень». Фрагмент вистави на музику Світлани Безпалої можна переглянути за покликанням, наданим для вільного перегляду на сторінці театру у TikTok https://www.tiktok.com/@dyven_theatr_lialiok : <http://surl.li/ybehct>

У 2011 р. Світлана Безпала пише музику до вистави режисера Віталія Володимировича Гольцова «Колобок» (М. Вербицького, О. Кузьміна) (див. рис. 5).

Характерною рисою вистав В. В. Гольцова є великі експозиції вистави, які супроводжують повноцінні увертюри композиторки, тривалістю від трьох до п'яти хвилин. За ними слідує номерна структура. Як теоретик, Світлана Безпала, для запобігання еклектизму підходить ретельно до пошуку форми і стилістичного поєднання номерів, вибудовує в одному стилі та напрямку всі теми вистави.

«Колобок» – вистава для дітей на одну коротку дію. Включає в свою структуру вісім номерів. Якщо взяти загальний план вистави і не брати до уваги Увертюру та пісню Діда та Баби, то весь інший музичний матеріал створено авторкою у формі рондо, в якому пісні – це рефрен, а вступи до пісні – епізоди.

Структура вистави «Колобок»: Увертюра написана у формі гопака і має назву «Гопачок». Інструментальний склад Увертюри утворено за законами жанру «Троїстих музик»; пісня Діда з Бабою, пісня Колобка, пісня звірят (Зайчика 38 сек, Вовка 38 сек, Лиси 28 сек, Ведмеда 32 сек). Герої вистави співають вокальну партію одну й ту саму, а інструментальні вступи постійно видозмінюються. Це зроблено з ціллю не перевантажувати дітей. Фінал написаний у куплетній формі на куплетах Колобка, а перегра на теми Баби і Діда.

У 2012 р. композиторка пише музику до вистави режисера Віталія Володимировича Гольцова «Домовичок і Коза-добродійка» (Н. Шейко-Медведевої) (див. рис. 6).

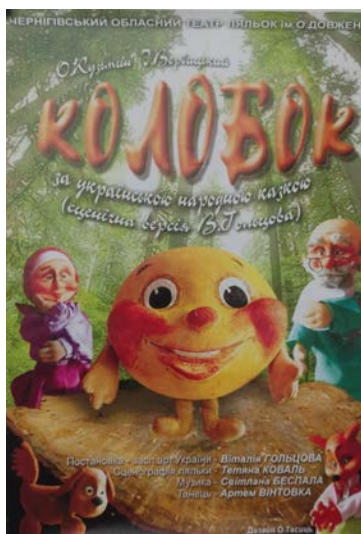

Рис. 5. На фото: афіша до вистави Віталія Володимировича Гольцова «Колобок»

Рис. 6. На фото: афіша до вистави режисера Віталія Володимировича Гольцова «Домовичок і Коза-добродійка»

Виставу можна назвати однією із знакових для Світлани Безпалої. У юнацькому віці, тренуючись писати музику, любила створювати fugи, наслідуючи стиль Йогана Баха. Музику до вистави «Домовичок і Коза-добродійка» композиторку попросили написати у стилі українського бароко.

За згадкою мисткині, приступала до написання музики з неймовірним ентузіазмом, адже шанс звернутися до гармонічних законів бароко у творчості сьогодення випадає не кожному. Більшість номерів, що увійшли до п'єси – інструментальні номери, проте є й пісні танцювального характеру. Інструментарій склали: кларнет, окарина, сопілка, тулумбаси, цимбали та ліра.

Музику, яку написала творчиня до вистави можна поділити на три сфери жанрів та образів: класична академічна музика українського бароко, фолькмузика, фантастично-казкова сфера.

Світлана Безпала написала для вистави 21 музичний твір: Вступ, Пісня, що звучить 1 хв. 35 сек. на основі вступу барочної сонати, яку композиторка називає «Щастя, любов та злагода», що інтонаційно нагадує стиль барочного гімну; тема Домовичка, тема «Домовичок Лизя доїть корову», тема «Домовичок Лизя годує собаку», тема Кози, тема «Чаклунство Кози», тема «Розбивання горщиків Домовичків», тема «Проліт черевика».

Особливої уваги заслуговує Китайська пісня Кози. Композиторка пише закінчення фраз та каданси типовими для музики українського бароко, проте експериментує з інтонаціями мелодії і робить їх пентатонічними, в жанрі китайської музики. За згадкою Світлани Безпалої, музика до пісні Кози на стільки сподобалась у театрі, що створили ляльку Кози як китайку з віялом (див. рис. 7). Інструменти, які супроводжують героїню – китайські гонг, східна флейта, що робить глісандо на закінченнях звуку, китайські цимбали, а на кадансах, клавесин, гобой, як згадка про бароко. Відбулося поєднання несполученого: бароко і китайської народної музики.

Продовжується вистава музичними номерами: піснею Кози та Діда; «Ярмарок» (на музику якого у 2017 році було зроблено аранжування для шкільного оркестру народних інструментів, яке виконали на

одному з концертів викладачі Чернігівської музичної школи №2); пісня Діда, пісня Кози, тема Баби, що має назву «Гінь», тема «Привид Кози» (звучить один з варіантів теми Кози і чаклунства), пісня Баби, тема «Домовичок отруївся», тема «Погоня», тема «Чаклунство Домовичка», «Фінальний таночок».

У 2013 р. Світлана Безпала створює музику до вистави режисера Віталія Володимировича Гольцова «Казочка лісової галявинки» (за мотивами творів Н. Гернет) (див. рис. 8). Інструментування до вистави зроблено з особливостями авторського почерку композитори із залученням улюблених тембрів флейти, гобоя, кларнета. Музичне оформлення створено в жанрі симфоджазу. Розважально-танцювальна музика з джазовими виконавськими елементами. Виставу прикрашають одинадцять музикальних номерів.

Рис. 7. На фото: фрагмент з вистави режисера Віталія Володимировича Гольцова «Домовичок і Коза-добродійка»

Рис. 8. На фото: афіша до вистави режисера Віталія Володимировича Гольцова «Казочка лісової галявинки» (за мотивами творів Н. Гернет)

Музична структура вистави: Увертюра, що побудована на всіх темах, які звучатимуть у виставі. Матеріал танцювальний і простий, тому, що створений для зовсім маленьких дітей віком від двох до чотирьох років. У виставі звучить: Тема Гриба, тема Дівчинки, тема Дошика, тема Кошеняти, пісня Кошенятка, що заблукало у лісі, Інструментальна тема, що триває 2 хв. і музично зображає різних звірів та комах. Метеликів композиторка зображає звуками дзвіночків, Жабок – грою секунд на кларнеті та гобої, Пугача змальовує, застосувавши інструмент бугай, характер Лисиці передає тембр гобоя на основі звивистих полутонових інтонацій, а також піщикато у струнних. Тема Песика, тема Півня, пісня Лисички та Жабки написана композиторкою у стилі жанру реггі. Наприкінці вистави звучить Фінальна пісня.

У 2013 році режисер Віталій Володимирович Гольцов поставив виставу «Червона шапочка та інші», поєднавши різні казки. За задумом режисера вистава мала бути сатиричною (див. рис. 9).

На прохання Віталія Володимировича Гольцова Світлана Безпала написала до неї музичне оформлення, яке складалося як з авторської музики, так і з використаних елементів знайомих хітових тем. Такі твори вистави як тема Чарівниці, тема Матусі, тема Шапочки є авторськими. В інших піснях використовуються цитати з класичної музики та шлягерів з кінофільмів. Приміром, композиторка використала музику, що написав Джоні Вільямс до фільму «Зоряні Війни», а у фіналі вистави вгадується «Ода до радості» із Симфонії № 9 Л. Бетховена.

За словами авторки музики, Світлана не любить працювати з матеріалом інших композиторів, але робота на замовлення вимагає різних підходів.

Рис. 9. Фото з архіву Світлани Безпалої. На фото: ляльки до вистави Віталія Володимировича Гольцова «Червона шапочка та інші»

Музична будова вистави. Відкриває виставу пісня «Шапочки і Матусі». За нею: тема Вовка. По задумці режисера є елементи шлягеру «Імперський-марш», який написаний на темі Дарта Вейдера (музика, що створена композитором Джоні Вільямсом до стрічки «Імперія завдає удару у відповідь» серії «Зоряні війни»), проте звучить на фоні комічно-саркастичного акомпанементи польки. Після теми Вовка є ряд наступник номерів: пісня Вовка, пісня Бабусі, що створена на основі пісні Рауля Моретті «Під кришами Парижу»; тема «Чарівниця», пісня Кота, пісня Хлопчика-Мізничка, тема Дроворубів була створена як рок-марш і стилізовано під стиль хеві-метал. Фінал написано композиторкою на основі теми Дев'ятої симфонії Л. Бетховена. В основу закладено гімн Європи.

З початком 2014 року в композиторській творчості Світлани Безпалої, що стосувалася написання музики для театру розпочалася перерва. У квітні 2017 року народилася донька Софія. Паралельно йшла робота над дисертацією, що стосувалася проблематики українського джазу.

Вчергове погодилася підписати контракт з Чернігівським обласним театром ляльок ім. О. Довженка у 2018 році. Почала писати у серпні того ж року.

Цього разу композиторка створювала музику до вистави Віталія Володимировича Гольцова «Кошеня на ім'я Гав» (за мотивами Г. Остера). Вистава йшла восени на відкриття театрального сезону (див. рис. 10, 11).

Стилістично музика увібрала в себе естрадні номери та різні стилі і напрямки джазу, що мають імпровізаційний характер і ліричні мелодії. Вистава складається з двох дій, що вибудовані як одне ціле і має номерну структуру.

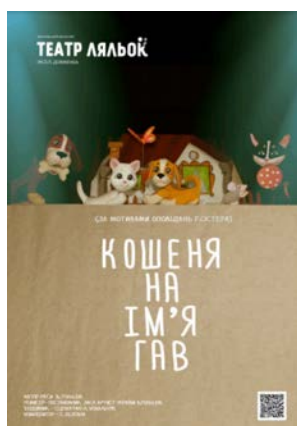

Рис. 10. На фото: афіша до вистави Віталія Володимировича Гольцова «Кошеня на ім'я Гав» (за мотивами Г. Остера)

Рис. 11. На фото: композиторка Світлана Безпала біля афіші до вистави Віталія Володимировича Гольцова «Кошеня на ім'я Гав» (за мотивами Г. Остера)

До вистави Світлана Безпала створила такі музичні номери: Увертюру в стилі попури, тему Квочки з Курчатами, тема рідного міста, тема Кошенятка Гав, тема Чорного Кота, тема Невідомого (Іжачка), пісня Кошенятка Гав, пісня дорослого Пса, пісня Песика Бублика, пісня Чорного Кота.

Окрім тем і песень були написані наскрізні сцени дій, які підкреслюють дії героїв: «Біганина №1», «Біганина №2», сцена поїдання сосиски, тема дитячої гри, сцена очікування Кота на Мишу або сцена полювання. Фінальна пісня.

У 2019 р. за сприяння Чернігівської обласної державної адміністрації та навчально-методичного кабінету Чернігівського музичного коледжу імені Л. М. Ревуцького вийшла друком збірка у співавторстві Світлани Безпалої та Ірини Чуприни «Пісенна палітра» (вип. 1) (див. рис. 12).

До навчально-репертуарного посібника для хорових колективів та вокальних ансамблів увійшли переважно обробки та аранжування українських народних пісень. Створюючи збірку, автори розмежували свою роботу: Ірина Чуприна створювала вокальні аранжування, інструментальним супроводом займалася Світлана Безпала.

Збірка містить 33 музичних композиції, що охоплюють різні стилі та жанри, зокрема фольклорні, старовинні та сучасні. Подані твори створюють умови для збагачення та розширення музичної практики в різних формах, від навчального процесу до концертних виступів. Високий рівень відбору репертуару, підтверджений численними виконаннями, акцентує на значущості якісної подачі. Індивідуально розроблені аранжування свідчать про композиторський талант авторів.

У 2019 році Світлану Безпалу до співпраці запрошує Чернігівський обласний молодіжний театр. Композиторка створює музику до монотематичної вистави на одну дію режисерки Алли Пушкіної «Новорічні пригоди Буратіно» (за мотивами творів Н. Гернет).

Було написано небагато музики. Використовувалося переважно дві теми: лірична тема пісні на слова режисерки «Наш театр» з приспівом у стилі диско, написаного для заохочення слухача на оплески і, друга,

на слова режисерки вистави Алли Пушкіної, танцювальна тема в стилі американського танцювального кантрі зі звучанням контрабасу, фортепіано, скрипки-соло, банджо та гітари. Триває полька в стилі кантрі одну хвилину. Написана у варіаційній формі, таймінг пісні складає 3хв 08 сек. Хоча пісня створена у куплетній формі, її структуру можна поділити на три частини: 1 частина – ліричний вступ, що наділений казковим, фантастичним забарвленням за рахунок звучання дзвіночків; 2 частина музика в стилі диско, сучасна, танцювального характеру; у 3-й частині актори читають реп. Форма твору А+В+С (реп)+В.

Восени 2021 р Світлана Безпала створює музику на замовлення Чернігівського обласного театру ляльок імені О. Довженка до вистави режисера Віталія Володимировича Гольцова «Вовк і семеро козенят» на сучасний манер (за мотивами творів Н. Гернет) (див. рис. 13, 14).

Рис. 12. На фото: обкладинка навчально-репертуарного посібника «Пісенна палітра» авторів Світлани Безпалої та Ірини Чуприни

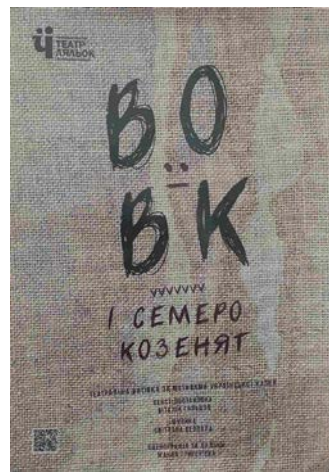

Рис. 13. На фото: афіша до вистави режисера Віталія Володимировича Гольцова «Вовк і семеро козенят»

Режисер В. В. Гольцов задумав спектакль без слів у жанрі пантоміми. При обговоренні написання музики до вистави режисер просив створити музичне оформлення стилі 60-х років. Виникло взаємне рішення режисера і композиторки: для підкріплення дії героїв вистави, до музичних номерів додати звучання американського інструменту казу.

Рис. 14. На фото зліва направо: актор Сергій Носенок, режисер Віталій Гольцов, актриса Наталія Піонтковська, актор Роман Маджуга, композиторка Світлана Безпала. Світлина зроблена після прем'єри вистави

Між діями читець розповідав елементи історії. Наприкінці на фоні пантомімної гри прозвучало лише одне слово – «мама». У виставі 2 дії, які йшли без перерви з великою кількістю інструментальних номерів та лише однією фінальною піснею

В режисерському задумі присутні елементи перформансу. Актори зображають старовинних майстрів, які майструють ляльки під час вистави на сцені і ними показують дії. Приміром Лелеку виготовляють з палки

та шматка тюлю, Жабку і Комашок із фанери та дощечок. Всі ці дії відбуваються під музичний супровід. У виставі основа передачі образного змісту не через слово, а через пантоміму і музику.

Чернігівський обласний театр ляльок ім. Олександра Довженка у 2023 році брав участь, показуючи виставу, на XIII Міжнародному фестивалі театрів ляльок «Подільська лялька» (м. Вінниця) та посів III місце (див. рис. 15).

Комічно-циркову виставу прикрашає дев'ять музичних номерів. Вступ «Вихід майстрів», тема Майстрів, тема роботи Майстрів, Інтродукція спектаклю, що проходить на темах різних істот. Мелодія створена в стилі примітивізму. У виставі також є: тема Лелек, тема мами Кози, тема Вовка. Останню виконує контр-фагот із бас-кларнетом на зменшених септакордах, в низькому регістрі по хроматичних низхідних пасажах. Прийом, що імітує ричання Вовка досягнуто за рахунок прийому фрулато на бас-кларнеті. За темою Вовка йде тема Коваля. Фінальна пісня Мама була дописана композиторкою і відправлена режисеру 24 лютого 2022 о 3.00 ночі, а вранці почалася війна. Вийшов спектакль майже через рік, восени 2022 року.

Навесні 2023 року Світлана Безпала починає писати музику до нової вистави режисера Віталія Володимировича Гольцова «Як король мову відшукав» (див. рис. 16).

Рис. 15. На фото: грамота за здобуте III місце, яку отримав Чернігівський обласний театр ляльок ім. Олександра Довженка у 2023 році, беручи участь у XIII Міжнародному фестивалі театрів ляльок «Подільська лялька» (м. Вінниця)

Рис. 16. На фото: афіша до вистави режисера Віталія Володимировича Гольцова «Як король мову відшукав»

За задумом режисера Віталія Володимировича Гольцова спектакль мав бути написаний на дві теми. Композиторка, створюючи музику, використала пісні «Ой, у лузі червона калина» та українську народну щедрівку.

Увертюра до вистави має назву «Космічний щедрик» і триває по часу 4 хв. 37 сек. Вона будується на стилістично різних жанрових варіантах двох тем, які написані в контрапункті одна до одної. Світлана Безпала прописала теми казкових нереалістичних персонажів Вітру та Янголів на темі щедрівки, а теми персонажів Короля, Баби і Діда створила на темі «Ой, у лузі червона калина».

У виставі всі номери інструментальні, лише у фіналі звучить пісня «Рідна мова». І картина складається зі Вступу «Космічний щедрик», теми Короля, теми Біди, таночка «Гопачок», що проводиться на темі щедрика. II картина – зміна декорації. Вихід Баби і Діда. Звучить тема, в основі якої пісня «Ой, у лузі червона», в мажорі в стилі танцювальної української музики; тема розбивання яйця, бойовий марш-гопак Миші, тема Казкова, тема Вітру, сцена розгортання полотна, сцена застільного частування або «Гастрономічна фантазія», кумедне танго, тема боротьби сусідів, музика лупцювання та Фінал (пісня про мову).

Роботу до вистави було зроблено, музику написано, ляльки виготовлені влітку 2023 року, але прем'єра не відбулася з об'єктивних причин. Проте, Увертюра з вистави «Космічний Щедрик» була презентована на звітному концерті музичної школи №2. Під цей номер актори театру зробили окремий номер (не з вистави), під музику відбувалась пантоміма акторів.

2024 р вийшла вистава режисера Віталія Володимировича Гольцова «Пессі та Ілюзія» (за мотивами твору фінського письменника Юріо Кокко), у співстановці А. Шеремка (Лісового) (див. рис. 17, 18).

В ній не було жодної пісні. Інструментальна музика звучить нескінченно. Вистава про смерть та війну, хоча розрахована на глядача дитячого віку. В ній окрім казкових персонажів лісового хлопчика троля Пессі і дівчинки Ілюзії, є такі як Смерть і Війна, що представлені у вигляді хмари і грому. Музичне оздоблення композиторка створила за допомогою атональної музики, звукових ефектів, сонористичних звукових прийомів – кластерів, трелей та т. ін. Авторка музики у всьому спектаклі експериментувала з прийомами та техніками сучасної електронної музики, додаванням натуральних семплів вибухів. Використовувала натуральні семплові звуки труби, струнних та різних синтетичних синтезаторних звуків.

Рис. 17. На фото: афіша до вистави режисера Віталія Володимировича Гольцова «Песці та Ілюзія» (за мотивами твору фінського письменника Юрію Кокко)

Рис. 18. На фото: композиторка Світлана Безпала біля афіши до вистави режисера Віталія Володимировича Гольцова «Песці та Ілюзія» (за мотивами твору фінського письменника Юрію Кокко)

Вистава має в своїй структурі 15 номерів: Вступ – тема війни. Режисер війну зобразив як грозу, щоб діти не лякались, але вгадувались паралелі. Гул вибухів зображають тремоло литавр, розкати грому імітують реальні електронні семпли. Вистава включає в себе тему Равличихи, тему Тхора, тему троля Песці, тему Веселки, тему Хмари, тему Ілюзії, тему Веселки після дощу, тему Джмеля, тему Емми-пташки, тему кохання Песці і Ілюзії та Фінал.

Висновки. Дослідження музики Світлани Безпалої, композиторки Чернігівського регіону України кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття, відзначає її значний внесок у розвиток театральної музики для дітей. Вперше структуровано і описано саундтрековий матеріал мисткині до вистав Чернігівського обласного театру ляльок імені Олександра Довженка, а також до постановки для дітей Чернігівського обласного молодіжного театру, що дозволяє глибше оцінити її творчий підхід та вплив.

Аналіз музичних творів для таких вистав, як «Жадібне ведмежатко», «Бабусяна пригода», «Колобок», «Домовичок і Коза-добродійка» та інших, демонструє, як музика Світлани Безпалої органічно вплітається в сценічний контекст, підсилюючи виразність і динаміку вистав. Її саундтреки не лише доповнюють візуальну складову, але й формують емоційний настрій та глибинний смисловий зміст сценічних постановок.

Окрему увагу в статті приділено аналізу навчально-репертуарного посібника «Пісенна палітра» (вип. 1), що підтверджує її важливу роль у розвитку хорового і вокального мистецтва. Робота Світлани Безпалої виступає важливим внеском у культурну спадщину Чернігівського регіону, підкреслюючи її вплив на формування сучасного театрального мистецтва для дітей та збагачення репертуарного контексту театрального середовища.

Це дослідження сприяє поглибленню розуміння значення театральної музики як важливої складової сценічних постановок, а також відзначає внесок українських композиторів у культурну спадщину і розвиток театрального мистецтва.

Результати наукової розвідки можуть бути корисними для теоретиків та практиків театру, композиторів і музикантів, які працюють у сфері театральної музики, а також для студентів і дослідників, що займаються музикознавством і театрознавством.

Список використаних джерел:

1. Palachova Kateryna. Semiosphere of musical communication in puppet theater (on the example of the latest performances of the Kharkiv State Academic Puppet Theater named after V. A. Afanasiev, Ukraine) / *American Research Journal of Humanities & Social Science (ARJHSS)*. 2021. 104 p. URL : <https://www.arjhss.com/wp-content/uploads/2021/12/L412100105.pdf>
2. Warner Rebecca Applin. The Musical Theatre Composer as Dramatist / a handbook for collaboration. Great Britain: 2023. 217 p. URL : [https://www.google.com.ua/books/edition/The_Musical_Theatre_Composer_as_Dramatis/G7SZEEAAQBAJ?hl=uk&gbpv=1&dq=inauthor:"Rebecca+Applin"&printsec=frontcover](https://www.google.com.ua/books/edition/The_Musical_Theatre_Composer_as_Dramatis/G7SZEEAAQBAJ?hl=uk&gbpv=1&dq=inauthor:)

References:

1. Palachova Kateryna. (2021). Semiosfera muzychnoyi komunikatsiyi v teatri lyalok (na prykladi ostannikh vystav Kharkivskoho derzhavnoho akademichnoho teatru lyalok im. V. A. Afanasyeva, Ukrayina) [Semiosphere of musical communication in puppet theater (on the example of the latest performances of the Kharkiv State Academic Puppet Theater named after V. A. Afanasiev, Ukraine)] / *Amerykanskyy doslidnytskyy zhurnal humanitarnykh i sotsialnykh nauk (ARJHSS)* [American Research Journal of Humanities & Social Science (ARJHSS)]. 2021. s. 104 [in America]
2. Varner Rebezza Applin. (2023) *Kompozytor muzychnoho teatru yak dramaturh : Posibnyk dlya spivavt.* [The Musical Theatre Composer as Dramatist / a handbook for collaboration]. 2023. s. 217 [in Great Britain]